

Научно-информационен блок

СИМЕОН САКСКОБУРГОТСКИ КАТО ДЪРЖАВНИК И ДИПЛОМАТ - ОПИТ ЗА ПОЛИТИЧЕСКИ ПОРТРЕТ

Д-р Анастас Саморанов

Без съмнение, издигането на бившия български престолонаследник на най-важния пост в българската държава през юни 2001 г. бе необичайно събитие. То излезе извън рамките на привычния политически процес. Пресата, особено западната, заговори за връщане на монархията, за съдбовни поврати, за легенди и предсказания, за принцове и други приказни персонажи – и всичко това случващо се на изтерзаните от вечен малшанс Балкани. Но фактът бе налице – Симеон II Сакс-Кобурготски стана най-важният човек в България и лидер на съдбините и – министър председател на парламентарната Република България. Това събитие, увенчано съкрушителна изборна победа, свидетелства за ролята, която този човек вече заемаше в съзнанието на българина и преобладаващите обществени нагласи.

Два факта, предшествващи този звезден възход, индикират напълно разбираемите намерения на престолонаследника да си върне бленуваната корона. Първият бе идеята той да се кандидатира за президент, да бъде избран за такъв, и след това с решение на парламента, подобно на това през 1879 и 1887, монархията да се възстанови и държавният глава да облече пурпурната тога на владетеля. След като тя удари на камък благодарение на организираното от СДС противодействие на Конституционния съд, в ход влезе по-изчаквателна, но достатъчно ефективна тактика. Създаде-

на бе партия с многозначителното название Национално движение Симеон II (НДСВ), безпогрешен психологически ход, фокусиращ националното внимание към необикновената л и ч н о с т на нейния лидер и претендент за ръководител на страната.

Биографични данни за личността на премиера е излишно да цитираме, защото публиката отдавна вече знае доста неща. Дългоочакваното му раждане през 1937 г. в София предизвиква народна еуфория и е последвано от помнещи се властнически жестове (амнистия, повишаване на ученически оценки и др.). Заставен да напусне страната след референдум през 1946 г., обучавал се в академията “Уест-Пойнт” като “кадет Рилски”, женен за богатата испанска аристократка Маргарита Асебо, развивал бизнес-консултантска дейност, с връзки в коронования свят в Европа, Африка и Азия. Известно е също така за нестандартни и дръзки действия – продажба на семейни ценности и ордени на династията. Ако някои неволно повдигне вежди, отговорите са повече от естествени. Кой в случай на тежка нужда не е носил (или не би занесъл) в антиквариата или заложна къща фамилни реликви, та дори кръв да му капе от сърцето? Напълно човешка постъпка, при това равностойна на саможертва. Както подобава на всяка особа с минало, и след Симеон върви шлейф от слухове, които само дават храна на народното въображение и интерес.

С появата си пред българския народ бившият престолонаследник изцяло се вписа в легендарния образ, който мъглявите публични очаквания и умелите PR акции му изграждаха в продължение на десетилетия. Едновременно достолепен, с царствен маниер, и същевременно непосредствен, внимателен, отзивчив и даже сантиментален. Важен негов печеливш ход бе въздържаното позоваване на знатното му родословие. Той избягва да парадирва със “синя кръв”, със заслугите на династията, да се хвали с дядо си и баща си. Даже напротив, тактично отклонява сравнения и реминисценции, които да разбудят прогиворечиви спомени и страсти. Точно преди 10 години, още в Мадрид, той даде интервю на списание “Международни отношения”, академично издание с твърде ограничен тираж (книжка 2, 1994 г.). На въпроса, как той се отнася към

външната политика на баща си, един предпазлив държавник, той предпочете по елегантен начин да заговори за п о л и т и к а т а, която би била полезна за България в сегашната епоха.

Пресилено е да се говори, че българският народ е очаквал Симеон като месия. Истина е, че голяма част от привържениците му, подведени от плоска пропаганда на тукашни апологети, разчитаха на големи доларови инвестиции от богатите му арабски и европейски връзки. Но масата, която го приветства и после гласува за него, направи това спонтанно, водена от други – осъзнати или неосъзнати докрай – позитивни подбуди. Измъчените от инквизиционния преход хора очакваха висококултурния и благороден човек, европейца, способен да отсее зърното от плевата, да разсее с добрина и всеопрощение вселенската злоба, пронизваща обществото ни. Чакаха го с вярата, че той ще възроди добрите стари ценности (каквото и да значи това), ще изгони търговците от храма, ще доведе със себе си способни и безкористни люде, които да управляват безконфликтно и плодотворно държавата. В този дух прозвуча и знаменитата му реч от 6 април 2001 г. Излъганите от десни и леви политици хора се надяваха просто някой да ги погали, да ги утеши по човешки.

Като държавник Симеон живее и работи в исторически различно време в сравнение с покойния си баща и, поради разликата в статута, се озова в различна позиция. От една страна, Борис III бе пълновластен цар, радваш се на значителна народна популярност. Но той бе притискан от могъщи съюзници и противници, вътрешни и външни. “Братската” хитлеристка Германия, военните врагове Америка и Англия (след декември 1941 г.), комунистическата съпротива, подкрепяна от Москва, ултрадясната опозиция в съюз с Гестапо, коварната Турция, изчакваща своя момент да се “вреже като нож в масло” на Балканите. Той бе изправен и пред съвсем конкретни кошмари – искането да се предадат на нацистките пещи българските евреи, настояванията на Берлин за българска хекатомба в месомелачката на Източния фронт, вечната заплаха от военен заговор, метеж или атентат в раздираната от противоречия страна. Борис с цената на ужасно напрежение удържаше на натиска, дока-

то се скъса нишката на живота му. Той живя с измъчена душа, обхванат от страхове, стигащи до параноя. Все пак той изпълни историческата си мисия – избави българския народ от поголовно изтребление, на което се оказаха жертва югославяни, гърци, румънци, унгарци, поляци и други родствени или съседни народи.

В чисто тактически план, обаче, Симеон се оказва в не по-малко сложна обстановка като ръководител на републиканско правителство. Баща му Борис дирижираше съставянето на кабинети, следеше и контролираше дейността им. Но той нямаше тежката задача непрекъснато да ръчка, насочва, коригира и поема отговорност. Два високоталантливи политика вършеха тази работа за него на решителния етап. Това бяха Георги Къосеиванов и Богдан Филев. Изкусни лични емисари – Севов, Лулчев и др. движеха нещата зад кулисите. Симеон не познаваше сериозен български деятел от по-ново време, освен ненадеждните си български съветници от Мадрид. Впрочем, изградени държавнически личности така и не се появиха през целия период на прехода – може би с отделни изключения. Иначе обучен в дворцовия и протоколен ритуал, на политическата сцена Симеон бе аматьор. По внушение на приятелския си кръг, сред който се появяваха немалко случайни персони и авантюристи, той състави правителство от също такива случайни хора, неизвестни досега в политиката. Безспорно разполагащ с определена информация за техните кандидатури, той реши да заложи на тяхната нестандартност, на експертните им знания и умения, на лоялността им към волята му, на досегашната им неопетнена репутация.

По отношение на управленско-политическата база, съставляваща елита на партията му, г-н Сакс-Кобурготски подходи с “поширока ръка”. Той заложи на новите образи, в това число с красив външен вид в духа на холивудската първосигнална традиция. Една част от тях проявиха политически усет и се опитаха да намерят своята идейна и гражданска самоидентификация в разноликия царски лагер, но това се оказа трудна задача.

Самият Симеон започна политическата си кариера като *tabula rasa*, чист лист хартия. Различните информации и внушения,

като изкупителна жертва при някой по-голям провал.

Явна цел, която новият премиер си постави и се стремеше да култивира в своите политически съратници, е избягването на конфликти. По време на управлението си, той я проявява в контактите си с политическите партии, медиите, по време на парламентарските дебати, понякога остри и нападателни. В същото време зад дълго тренираното привидно спокойствие на Симеон започват да избиват нормални човешки нерви. На депутатски питания скулите му стават аленочервени. Особено реакцията му се откроява, когато той долавя незачитане и пренебрежение у подчинените си. Не рядко, когато министър или партиен функционер не е изпълнил поет пред него лично ангажимент, хладнокръвието му изневерява, той хвърля папките на масата (характерен жест), пресича оратора и дори му отнема думата. Връх на личното му раздражение е изразът “тая няма да я бъде”. Но това става сравнително рядко, когато се поставя под съмнение предварително уговорен от него въпрос, като например назначаването на “Краун Ейджънтс” за пазители на българските митници. Отдушник на недоволството от неуспехите в отделни ресори става разчистването на заместник-министри, един традиционен “бушон” с цел запазването на единството на екипа и имиджа на “като цяло” успешното управление. Понякога отпадат екзотични фигури, като асистентът – министър на образованието, американският търговец на хавлии и бивш външен министър, министърът на хазарта с характерния прякор. Никой не жали за тях, само се чудят как умен човек като Царя ги е допуснал, макар и за кратко, в тима си. И потъват в забвение.

Царят (да използваме това условно и широко разпространено прозвище) има своя основна стратегия. В нея той не е наблюдател, а главно действащо лице. Тя не е точно просперитетът на България за 800 и даже за 1500 дни. Възможно е някой да го е подвел с подобно обещание (например Николай Василев, спечелил заради това царското раздражение). Неговата стратегия е друга, и тя е единствено пр а в и л н а т а. А тя е да се притъпи политическата враждебност. Първият демократичен президент Петър Младенов се опита да реши тази задача, но безуспешно. Симеон Сакс-Кобургготски, въпреки че сам заяви “аз не съм политик” (т.е. съм нещо

дру г о) прояви забележителна политическа интуиция. Във всички свои речи, интервюта и други политически изявления той пресича конфронтационните въпроси и с архаичния си български, даже с известна хумористика разколебава дръзкия си събеседник: “Търсете позитивното”, “Ще отговоря когато му дойде времето”, “А вие какво мислите?”, “Вервайте ми”. В отношенията си с партиите той непосредствено следи най-чувствителния за вътрешните и външните отношения елемент – етнорелигиозният, страни от полемика, ограничава се с пожелателно-позитивни коментари. Любопитно е, че като свой потенциален съперник вижда г-н Стефан Софийски. Защото той борави с аналогичен инструментариум “со кротце, со благо”, ползва се с подкрепата на влиятелни либерални кръгове на Запад, използва подобни популистки тактики. Симптоматична е кратката им, но шумна свада за боклука по ливадите около Аерогара София и зачестилите прокурорски акции срещу кмета за явно съмнителни афери.

В същото време в извънслужебна обстановка премиерът поддържа дружески отношения с колегите си, съблюдава коректен тон. Нещо повече, той е склонен да затваря очи, когато някои от подчинените му се облажават на дребно – евтини апартаменти, луксозни автомобили, гратисни визи в чужбина. Ако възникне публичен скандал, стареа се да го приглуши, държи наказания или отстранен деятел да не бъде хулен и преследван, за да се запази образа на гилдията. Причините са обясними: да не се изнасят кирливите ризи на улицата, и същевременно да се държат в шах власттащите, защото достойната смяна е на прага на учреждението.

Има и друга причина за тази похвална солидарност. Симеон се опитва да индуцира у министрите си някакво чувство на колективизъм под негова егида. Да се гарантира автоматичен консенсус по всеки въпрос, подготвен от негов фаворит и получил неговото лично одобрение. Искреното му желание е всичко да става по-бързо, по-ефективно, и всичко да навлезе в по-стабилно русло, като всеки понесе своя дял от общата отговорност. В крайна сметка обаче се получава така, че не само за отговорност става дума, но и за интерес. Ти прокарай моя интерес, аз ще защита твоя. Образува се задкулисен конгломерат, който де факто управлява на ба

зата на взаимното поръчителство. Царят не е нужно да знае детайлите, той подкрепя сговора и задружността. Така се гарантира едно постоянно олигархично ръководство на правителствено и ресорно равнище. Вярно е, че така се допринася за безконфликтност, но оттук замирихва главата на корупционната акула. И което е най-важното – има опасност нещата да се изплъзнат от височайшия контрол.

Така, иска или не иска, Симеон в качеството на премиер следва пътя, който е наследен и програмиран в съзнанието му. Той също носи своя чип. Да бъде криптоцар в премиерски костюм, да ръководи без да управлява чрез хипнотичната сила на личността си и съгласието на тези, които са или желаят да го приемат. Когато изрече словата пред чешмата “аз съм премиер на тези, които са гласували за мене”, той изрече една екзистенциална истина, формулирана още от древногръцките философи и мислителите на Просвещението: властителят властва дотогава, докато има съгласни той да властва над тях. Това бе послание, изречено не случайно и адресирано към тези наши съграждани, които са склонни да се замислят: кога, по дяволите, се чувствахме най-спокойно и мирно през тези тежки 15 години?

Неудобството на тази лидерска роля е липсата на достоен началник-щаб, или наместник, който оперативно да движи нещата, ловко да сумира необходимите решения, да разбира от половин дума, да минава незабелязан покрай активите и да обира пасивите, без да представлява заплаха за никого. Такъв досега не е намерен, макар че за първи път по време на мандата на НДСВ ясно се забелязва необходимостта от такъв вид управленец.

Така или иначе, Симеон постигна относителен мир на обществено-политическата сцена. Това е негова огромна заслуга. Тя се дължи не толкова на действия, колкото на добре премерено поведение на водещия държавник. Неизбежното съживяване на българската икономическа конюнктура след толкова години стагнация не може да не се свърже и с този по-релаксиран психологически климат. За това гръмки говорят и определени интелектуални кръгове – най-вече политолози, социолози и изследователи на общест-

веното мнение, които царското правителство, според крилатите думи на Надежда Михайлова от тайната ловешка вечеря, очевидно съумя да нахрани. Предстоящото влизане в Европейския съюз, отдавна предопределено от извънбългарски процеси, е един от белите коне, на които монархът възнамерява да влезе в своя Цариград.

Думата “Цариград” е естествено алегория, на която ще се спрем малко по-долу. Но тя е повод да направим кратък анализ на Симеон като творец на българската външна политика. В тази връзка могат да се споменат началните реакции на редица авторитетни чуждестранни вестници. Така например, британският “Глоуб енд Мейл” от 19.ІІІ.2003 г. нарече Симеон “досега неизвестният лидер, който за миг се озова сред най-влиятелните хора в света”. “Иракската война – пише по-нататък вестникът – изтласка този затворен в себе си ексцентричен мъж във фокуса на вниманието на Вашингтон”. Вестникът стига дотам, да нарече София столицата на нова Европа. Разбира се, и Симеон, и другите си дават сметка, че Иван Костов с много по-голяма помпозност и драстични ангажменти би включил България в действията на антииракската коалиция. Тук проблемът е малко по-заплетен.

Макар и отдалечено, положението на България през 2001-2002 г. донякъде напомня ситуацията преди влизането на България в Тристранния пакт през март 1941 г. Преди влизането ни в НАТО – още повече че въпросът бе предрешен – Симеон, за да не попадне веднага в евентуален водовъртеж между великите сили, избягваше да поставя ударение върху членството ни в Алианса. Без да хвърля и капка от съмнение върху бъдещото ни участие в него, той акцентираше върху мястото ни в Европейския съюз, върху европейските задачи и изгоди за България. На този фон се откри фигурата на г-н Соломон Паси, една странна фигура на българския политически хоризонт. Неизявил се математик, по някои данни сътрудник на прословутото Шесто управление на ДС, той стана най-последователният пионер в прокарането на атлантическата пъртина, още преди Симеон да се появи на хоризонта. Обстоятелството, че бе издигнат веднага за министър на външните работи, изненада широката публика, но не учуди специалистите.

своеобразен дон Кихот, старинен български патриот, баща на народа, комуто са чужди идейни пристрастия, отдавна е простил на всички и с примера си увлича политическата класа в служене на обществото.

Така сред хората се запазва надеждата, че той иска, но му пречат. Пречат му, и въпреки това нещата се развиват. Ругаят го, хулят го в сатиричните шоуа, но той запазва самообладание и достойнство. По улиците се стрелят гангстери, но няма платени тълпи от маргинали да громят витрини, автомобили и учреждения, да малтретират граждани и парализират живота в градовете. Просто няма кой да ги организира, а и полицията, чувствайки зад гърба си авторитета на европейските институции щѐ ги разгони за отрицателно време. Докато “царят” държи фронта, за шурмоваците на разни провинциални сопаджии-политикани няма питателна среда.

Засега Симеон Втори остава на поста си. Днес той навярно не питае надежда да види сбъдната сублимната си мечта – да възобнови династията. Народът е загубил интерес към нея. Децата му са на светлинни години далеч от българското. И то – от тях. Остава блянът наистина да направи нещо за България, с чието име и участ той десетки години се самообвързва, без да впечатли, за съжаление, някои от силните на деня. Отвън нищо не идва заради финия му бурбонски профил – нито инвестиции, нито нисколихвени заеми. Той сигурно си го е знаел още като се е подписвал цар в изгнание. Той знае греховете и уязвимостите си, както всеки от нас.

Но това, че вече е част от българската история, никой не може да му отнеме. А тази история е нещо значимо, по-силно от сплетните и шумотевицата около името му. Той е в нея, и има право да участва по-нататък. Никой не може да го лиши от това право, особено ако българският народ го подкрепи с гласа си. А той заслужи тази подкрепа – като разреши антагонистичната атмосфера, създаде климат на търпимост, обективно изтласка в политическото гето и разчлени дясната ултра, както навремето баща му, ще не ще направи с креациите на А. Цанков, И. Михайлов, ген. Луков, българската агентура на Гестапо. Може да звучи метафорично, но именно Симеон Сакскобурготски, в задния вагон на своя Ориент-Експрес, донесе автентичната европейска демокрация в Бълга-

рия.

Масова подкрепа той би могъл да получи и без да изпълни прибързаните си обещания за масов разцвет. Защото хората най-високо ценят мира и спокойствието. Независимо на коя партия ще дадат максиминималните (съгласно системната теория – *minimax*) 20-25 % от гласовете. Естествено, трябва да му позволят и отвън. Лесно могат да му попречат, но е рисковано да клатят и българската лодка. С какво би могъл да ги предизвика? Ако евентуално реши да сменя Соломон Паси с по-широко скроен българин и постави под въпрос външнополитическата клиентелистка ориентация на в страната. Или пък ако се заплете в странни комбинации с непривични сили и лансира свежа балканско-монархическа идея. Но тези варианти, както вече стана дума, са малко вероятни.

Разбира се, не е изключен и колапс на митологемата Симеон, и на самия политически феномен Симеон. Не е невъзможно, макар че аз трудно мога да си го представя, при изборен неуспех да си вземе парите и да отпътува от страната. Не е невъзможно да затъне в политическото тресавище и да предизвика обществен конфуз, от което ще пострада цялото общество. А той най-малкото би желал това. А може да стане и цар, което би било най-великата историческа нелепост, макар и с нищожна степен на вероятност. Това ще е финалната трагикомедия на един цял народ.

И все пак, защо да не се позволи на бившия престолонаследник да обича страната си по свой начин и да се стреми да направи нещо за нея? Дори да върви по пътя на баща си, мъченик макар и по собствен избор? Може би има едно малко ключе, което да му отвори тежката желязна порта, преграждаща пътя към успех на това поприще. При цялата евроатлантическа ориентация, при цялата европейска цивилизационна принадлежност, които текат днес от крановете на чешмите, той би могъл да декларира, както Борис III пред главния секретар на съветския Народния комисариат на външните работи Аркадий Соболев през 1940 г. “България няма при никакви обстоятелства да воюва срещу своите освободители”. Да направи това открито и гласно, *urbi et orbis*. Нито западните съюзници биха могли да възразят нещо, а българският народ

Не можем да знаем детайлите, но безспорно Паси бе кандидатура, силно подкрепена от определени външни кръгове и с определена мисия. Той трябваше да предпази новото правителство от евентуални българо-националистически забегки, към които са склонни царете и изобщо вождовете-обединители. Това в определена степен изнася на самия Симеон, който стопроцентово помни именно външнополитическите крахове на своите царствени родственици. Еврейският произход на външния министър освен това служи като индουλгенция на премиера пред историята за бащини грехове. Въпреки всички “извинителни бележки” царборисовата администрация допусна в лагерите на смъртта да бъдат отведени близо 12 000 евреи от Беломорска Тракия и Македония, намиращи се тогава под българско управление. Така че похвалите към София са всъщност поощрение и знак към Паси, а не към Симеон. Те са по-скоро предупреждение към него да не слага спирачки по пътя на външната политика провеждана от неговия министър.

Аналогията между действията на двамата на международната сцена води до някои констатации. Симеон участва и подписва споразумения, предварително известни и уговорени, които не предполагат изненада за обществеността (всъщност информацията постъпваща по медиите е твърде прецедена, оскъдна). Неговите външнополитически изявления по тези поводи са семпли, носят успокояващ общочовешки елемент. Той избягва да заема категорична позиция по щекотливи въпроси, в тоналността му звучат водещите ноти на общите декларации и решения на Европейския съюз. Напротив, Паси е постоянно пред обективите, прави войнствени изявления, дори поема конфликтни инициативи, изправящи премиера пред свършен факт. Той бе принуден, с крайна неохота, да дезавуира първия си дипломат – както се случи с идеята на г-н Паси за международна декларация за неприемане условията на терористите.

Симеон Сакскобургготски изпитва дискомфорт на международната арена и по друга причина. Той чувства “дишането във врата си” на друг енергичен конкурент – президента на Република България. Господин Георги Първанов по примера на своите предшественици започна благородно съревнование с министър предсе-

дателя на попрището на международната активност, използвайки оптимално своите прерогативи, и най-вече – високата трибуна на държавния глава, за да поощрява, инициира, комуникира, предупреждава. От това България има само полза, но така или иначе министър-председателят (защото говорим за него) остава в сянка. Той трябва първо да направи своя голям дипломатически дебют. Знаенето на европейски езици, познанството с европейски политици и нотабили е безспорно плюс за Симеон. Но неговият реален авторитет на международната сцена ще се определи не от произхода му, а от способността да провежда самостоятелна политика, която да отговаря на преобладаващите тежнениа на международната общност и дългосрочните национални интереси на България. За тази цел му е необходимо да се опре на компетентен екип от помощници-специалисти, които могат да казват аргументирано “да” и “не”, да подкрепят най-силната му страна на политик, каквато може би липсва на всички останали – ч у в с т в о т о з а и с т о р и я.

Недобре се отразява на рейтинга на Симеон Сакскобурготски шетнята около реституиране на наследствените му имоти. Тяхната стойност, изчислена на 169 млн. лв. надвишава неговите испански и други имуществва. Макар че, за да се тушира отрицателната обществена реакция, бяха разпространени версии за бъдещи дарове за социално слаби и други народни нужди. СДС контрира, че крайната цел на царя е да продаде новопридобитите богатства и да се отдаде на обезпечени старини в Испания или някъде друга по света.

Но симпатията към Симеон надживява реалното и заслужено разочарование от управлението му. За това заслужава да се замислят неговите приятели и опоненти. Той също претегля плюсовете и минусите на своята теглилка и планира по-нататъшните си действия. Изявленията му по този повод пред български и чужди вестници са все така енигматични и разнопосочни, не липсват намеци за разочарование и “пенсиониране”. Премиерът все още търси своя образ – друго не му трябва – който ще му осигури достойно оставане в политиката. По всяка вероятност това е образът на

своето славянско и православно мнозинство, като изключим ориенталстващия лумпен, би го подкрепил.

Така Симеон би утвърдил шансовете си да остане достойно в политиката, за свое удовлетворение и в полза на българския народ. А с каква перспектива и до кое време – това само Бог може да каже.

БЕЛЕЖКИ

* Ценна помощ за написването на настоящия материал оказаха разговори със сътрудници на министър председателя и интернет-статията на проф. Н. Тилкиджиев от УНСС “Кралят като министър-председател: специфика на българския случай или урок по пост-комунистическа трансформация”, [http: www.omda.bg /INSTITUT/king_ás_a_prime.htm](http://www.omda.bg/INSTITUT/king_ás_a_prime.htm).